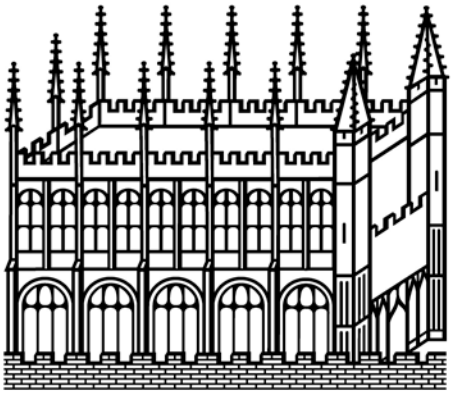

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

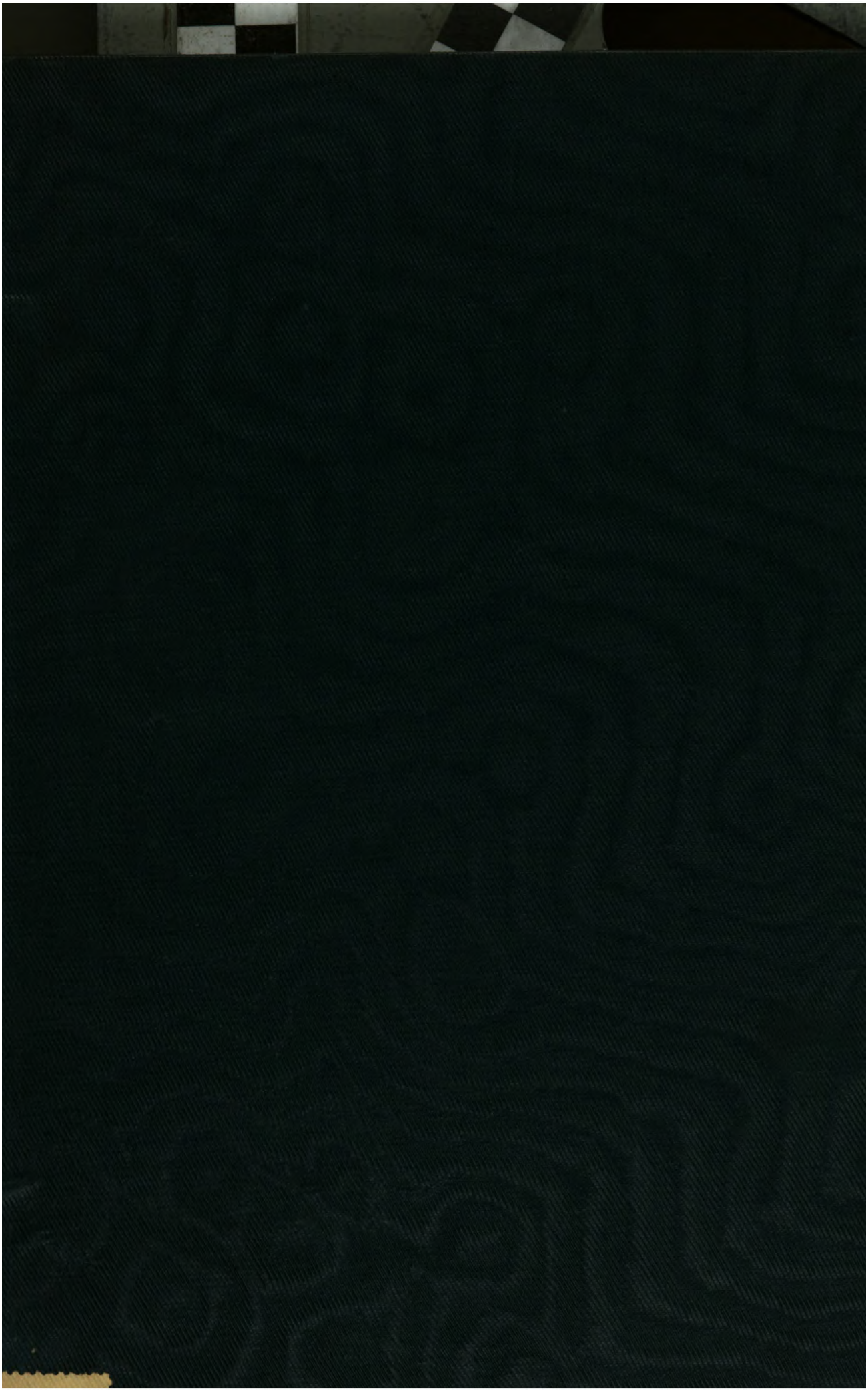
This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

مدارج النبوت - حالات فضیلت حضرت خاتم الرسالت صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم مصنفہ حضرت شاہ عبدالحق دہلوی دو جلدیں می باید شنید مصنفہ مولوی رفعت علی رفعت۔

شرح سفر السعادت - نبی اور احوال شریعہ کے ازروے احادیث کے جسکے چھ باب ہیں۔ ۱- در طہارت پیغمبر ۲- در نماز حضرت ۳- صیام النبی ۴- حج النبی ۵- اذکار نبی ۶- در عموم احوال معاش حضرت مصنفہ مولانا عبدالحق دہلوی۔

کتب اخلاق وتصوف

گلستان محشی اخیر واز حضرت مصلح الدین سعدی شیرازی ایضاً - متوسط قلم محشی۔

ایضاً - مع فرہنگ وٹیبل رنگین۔

ایضاً - خوب قلم جلی۔

اخلاق محسنی - مصنفہ ملا حسین واعظ کاشفی۔

گلستان مترجم - ترجمہ اردو لفظ بلفظ۔

شرح گلستان - نادر شرح از ملا محمد اکرم ملتانی۔

ایضاً - مسمی بریاض رضوان شرح از مولوی ریاض علی

ایضاً - مسمے بہ خیابان شارح حضرت سراج الدین علی خان آرزو۔

تضمین گلستان سعدی مصنفہ منشی ہرگوپال تفتہ

گلستان حکیم قاآنی - بجواب گلستان حضرت سعدی اوسی طرز وروش کی مصنفہ حکیم قاآنی المعروف بمیرزا حبیب شیرازی۔

بہارستان جامی - بجواب گلستان ایضاً از ملا عبدالرحمن جامی۔

خارستان محشی - کمیاب کتاب نظم ونثر میں ہم پہلوی گلستان ہے سولہ باب ہیں مصنفہ ملا مجدالدین خوانی۔

اسرار الاولیا - ہمیں بائیس فصل ہیں اور ہر فصل میں تجاوز اقسام رموزات اہل اللہ کا ذکر ہے از حضرت شیخ فریدالدین شکر گنج۔

اخلاق محمدی - فضائل علوم وغیرہ کا ذکر ہے چالیس باب ہیں مصنفہ مولوی محمد علی یزدی۔

مصباح الہدایت - ترجمہ عوارف مشتمل بر نکات مبانی واصول طریقت اہل تصوف مترجمہ حضرت محمود الکاشانی۔

مصباح التہذیب - باہتمام تاریخی حکایات نصائح مصنفہ مولوی شیخ کمال الدین۔

صد پند سود مند - لقمان حکیم مع چار رسائل جلی قلم خوش خط۔

۱- رسالہ سعادت نامہ۔

۲- رسالہ خواجہ عبیداللہ انصاری۔

۳- رسالہ تحفۃ الملوک۔

۴- رسالہ منہاج العارفین۔

رسالہ ہدایت المومنین - الی سلسلۃ الصالحین نادر کتاب مصنفہ ابوالخیر مولوی معین مشہدی۔

مطالب رشیدی - رموزات فقر وتصوف از شاہ تراب علی کاکوروی۔

سرور العباد - شرح قصیدہ بانت سعاد مصنفہ مولوی حاجی عبدالحافظ محمد نذیر۔

پند نامہ عطار - نصائح رموزات تصوف مصنفہ شیخ فریدالدین عطار۔

کیمیای سعادت - جو جامع شریعت وحقیقت ہے مصنفہ امام محمد غزالی رحمہ اللہ۔

اخلاق جلالی محشی مصنفہ ملا جلال الدین دوانی

اخلاق ناصری مصنفہ محقق نصیر الدین طوسی۔

فتوح الحرمین - منظوم مع نقشہ جات حرمین شریفین اور اوسکے مقامات متبرکہ مؤلفہ عبدالقادر جیلانی قدس سرہ۔

گنجینۂ عرفان - مصنفہ شیخ فریدالدین عطار۔

ظہیر الاسلام - معروف بہ ظہیر الدین ابراہیمین فوائد دینیہ کا بیان بعنوان اہل تصوف مصنفہ منشی ظہیر الدین۔

تبیان فی احکام الدخان - مسائل قلیان کشی اور ناس سونگھنے کا بیان از ابوالخیر مولوی معین الدین۔

مدار الحق - فی رد معیار الحق تصنیف ملا شاہ محمد حنفی در مباحث تقلید۔

روضۃ الشہدا - تصنیف ملا حسین واعظ کاشفی۔

شرح اوراد فتحیہ مع شرح دعاے رقاب و خلاصۃ الاوراد و نادر مجموعہ شارح ملا محمد جعفر علی اور خلاصۃ الاوراد مین وظائف ماہواری اور ہفتہ وسالانہ کی دعائین جنکی مواظبت مفید اہل دین ہے مذکور ہین۔

رسالہ وجیز و تفویض - از ملا محمد باقر مجلسی مذہب امامیہ کا۔

سفینۃ الاولیا تصنیف شہزادہ دارا شکوہ

انوار العارفین - در اذکار و تذکرہ صوفیین مصنفہ محمد حسین مراد آبادی۔

حج الحج - مسمی بغایۃ الشعور تصنیف مولوی محمد شاہ قنوجی۔

ادعیۂ زیارت - مدینہ منورہ مؤلفہ مولوی محمد امین

میزان الفرقان در احوال قرآن مصنفہ محمد عثمان

نقوش معظم - دافع ہر درد و غم حمایل نقوش مجرب و نقشہ کعبہ شریف و مدینہ منورہ ایک سطح تختہ پر تعویذ بناکر بچونکے گلے مین واسطے حفاظت کے ڈالا جاتا ہے۔

نقشہ بغلین شریفین سول مقبول بطور زیارت ہے

دعاے کنج العرش - مع شش قفل اور دعائین نادر نادر حفاظت کے لیے تعویذ کرکے گلے مین ڈالنا سودمند اور مجرب ہے۔

رسالہ وظائف - اوعیہ ماثورہ بروایات صحیحہ الدرجہ جسمین مفصلہ دعائین ہین بر مذہب امامیہ

۱- پنجسورہ۔
۲- دعاے ماثورہ۔
۳- اعمال عاشورا۔

مجموعہ اوراد - وظائف شامل دعاہاے ذیل۔
۱- درود کبیر ۲- ضرب البحر میر جم۔
۳- درود مستغاث ۴- درود تنجینا۔
۵- درود ماہی۔

جواہر القرآن مترجم وظائف قرآنی مذہ محمد بن اسمٰعیل

جلاء الاذہان - فی علم القرآن نادر رسالہ ہے مصنفہ مولوی ابوالخیر معین المشہدی۔

مجموعہ زینت القاری - جس مین رسالہ عمدۃ القرآن و مقصود القاری و رسالہ بیان الجزئیل للترتیل شامل ہے۔

مجموعہ خطب - مشہور خطبے ہین مرتبہ مولانا محمد اسمٰعیل دہلوی۔

نور الفواد - معروف بہ زاد المعاد مصنفہ مولوی نور الدین صدیقی۔

شواہد النبوۃ - اس مین سیر و اخلاق حضرت خیر البشر اور اذکار آل اطہار اور اصحاب کبار اور ازواج مطہرہ کے مذکور ہین از ملا عبدالرحمن جامی

معارج النبوۃ - بیان شمائل احوال حضرت خاتم المرسلین بڑی مستند کتاب ہے از ملا معین الدین کاشی۔

جامع طیبی - احوال سرور عالم صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم مین از شاہ طیب نعمۃ اللہی۔

نظم فهرست میشود مرقوم
از کتاب بدائع منظوم

۳	حمد باری و نعت فخر انام	۴	مدح اصحاب و اهلبیت کرام
۶	وصف عالیجناب محی الدین	۶	وجه تالیف این کتاب متین
۸	فرضهای وضو بکن معلوم	۹	بیشود سنت وضو مرقوم
۱۰	در وضو آن بیان مکروهات	۱۱	ناقضات وضو بگویم بات
۱۲	سنت و فرض غسل نیکو دان	۱۲	موجبات غش بخوان تو از بی آن
۱۳	در بیان تیمم است این باب	۱۵	آب ناپاک و پاک را دریاب
۱۹	حکم شرعی مسح موزه شناس	۱۹	هست اینجا بیان حیض و نفاس
۲۰	سنت آمد بشرع استنجا	۲۱	وان نجاسات و پاکی آن را
۲۴	وقتهای نماز راست بیان	۲۵	ذکر شرح اقامتست و اذان
۲۶	باشد الخ نماز را بگزار	۲۷	فرضهاے نماز یاد بدار
۲۷	واجبات نماز را بر خوان	۲۹	در نماز انچه سنت است بدان
۳۱	چیست آداب در نماز بدان	۳۲	در امامت بگفته اند چنان
۳۴	رکعات نماز فرض و سنن	۳۴	سجده سهو را شنو از من
۳۵	سجده های تلاوتست چنان	۳۶	در نماز مریض هست بیان
۳۶	در سفر بایدت نماز چنان	۳۸	حکم معذور را اکنون بر خوان

خاتمه شد بر و کتاب تمام

شکر لله که شد رساله تمام — باد بر مصطفی صلوة و سلام

اجر تصنیف این کتاب خدا — بر سانا د والدین مرا

خواهم از قاریان این تصنیف — فاتحه بهر این و روح شریف

رحمت حق بهر دو باد قرین

رحم الله من یقول امین

تمت

پس بدان اعتکاف را احکام

سنت است اعتکاف در رمضان — نیت و مسجد است شرط در آن

یا شود لیک واجب از ایجاب — موجب صوم نزد آن دریاب

بی ضرورت خروج از مسجد — اعتکاف ترا بود مفسد

پس جماع و دو عید تجام — آن شمر مفسدین این شمار حرام

معتکف را است اکل و شرب مدام — هم بمسجد مباح نزد امام

بی حضور مبیع بیع و شرا — جز برای تجارت است روا

هم تذوق بروزه مکروه است — در ضرورت نجای اندوه است

سفرت گر ره سه روزه بود — عذر افطار هم سه روزه بود

لیک این عذر روزه هشتم — که دران روز شد شروع سفر

نیز افطار بهر بیمار است — گر شش از صوم هم سلیم ضرر است

نیز ارضاع و حمل عذر شناس — خوف بر نفس اگر کنند قیاس

شیخ فانی رواست گر بخورد — لیک از بهر صوم فدیه دهد

بهر هر صوم نزد ما به یقین — فدیه باشد طعام یک مسکین

باید آن روزه را قضا کردن	نیز کفارتش ادا کردن

حکم کفاره در صیام بدل

هر که کفارتش ضرور افتاد	باید[۵۲] شش کرد بنده آزاد
نیست گر استطاعت[۵۳] تحریر	پس بیاید دو ماه روزه بگیر
گر نه در استطاعتش عتق[۵۴] است	لازم اطعام شصت مسکین است

ذکر اهل و وجوه نقصان

هست مکروه بوسه بهر جوان	از جماعش اگر نباشد امان

یا انزال (ربع ۱۲۰ ص)

[۵۲] منظوم

[۵۳] آزاد کردن بنده

[۵۴]

گر بغفلت ورود دخان و غبار | اختلالی به صوم خود مشمار
بالضم و دود ۱۲

نیست از سر مه کردنت قصدی | گرچه یابی بحلق خود اثری

بهر صائم دوا نچه ممنوعست | غذر نسیان روزه مسموعست

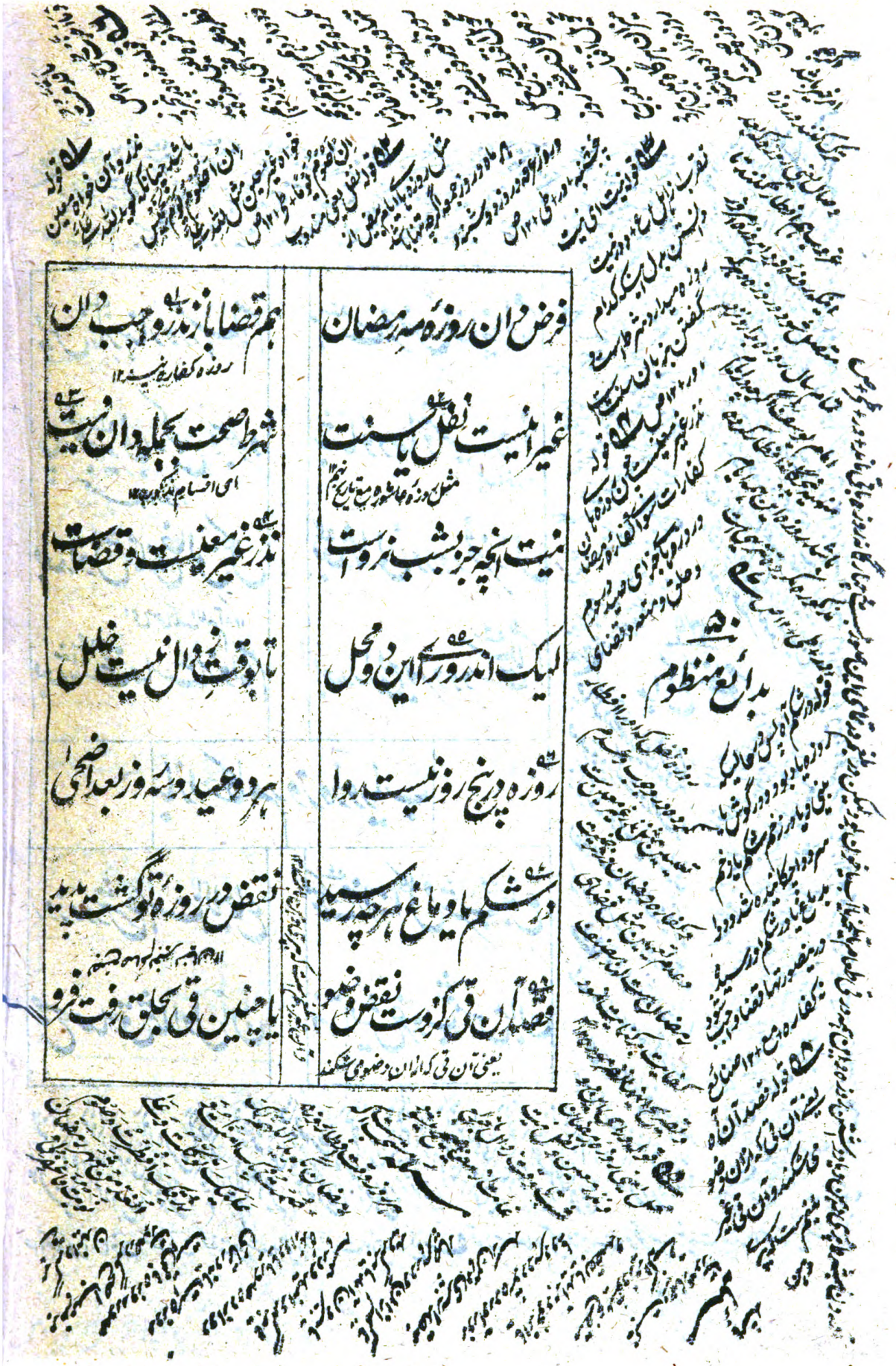
گشت فاسد چو روزه ات بخطا | بر تو آن روز نیست غیر قضا

خوردن آنچه ز وغذا نه دواست | نیز از موجبات صرف قضاست

گر بفکر و نظر شود انزال | نیست باک و قضاست ستر زوال
اگرچه طویل باشد ۱۲

گر تو بی عذر روزه در رمضان | نقض کردی بعد نیت آن

۱۵۱
مدایع منظوم
در تعیین مسئله

فرض دان روزهٔ مه رمضان — هم قضا باز مدر وجب دان

غیر اینست نفل یا سنت — شرط صحت بجمله دان نیت

نیت آنچه جز بشب نرواست — نذر غیر معینت و قضاست

لیک اندر روز آن دو محل — تا بوقت زوال نیت خلل

روزه در پنج روز نیست روا — هر دو عید و سه روز بعد اضحی

در شکم باد یا غبار رسید — نقض در روزه تو گشت پدید

قی اگر دون نقض وضو — یا چنین قی بحلق رفت فرو

بدائع منظوم

پس نماز جنازه در اسلام — هست فرض کفایه نزد امام

چار تکبیر بی رکوع و سجود — بثنا و دعا و نیز درود

بعد اول ثنای خالق کل — بعد ثانی درود فخر رسل

بعد ثالث دعاست نزد امام — بعد رابع بهر دو دست سلام

باز احکام روزه را دریاب

روزه در شرع هست بالاجماع — ترک روزانه اکل و شرب و جماع

صبح صادق شمار اول آن — انتهایش غروب شمس بدان

در کسوف آمده نماز ترا

گرفته شدن آفتاب و ماهتاب

در کسوف و خسوف دو رکعت

بالضم گرفتگی آفتاب

بجماعت زر اولین خوانی

هست نزد امام سنت

بی جماعت گزار در ثانی

فصل اندر بیان استسقا

هم دو رکعت بود در استسقا

سنت و با خطبه است و با دعا

در مصلی روند قوم و امام

بدله پوشان همه بعجز تمام

در نماز جنازه هست این باب

باتمر جوز بیب باگندم
هست یکسان و بار قیمت هم

از خود و طفل خویش و بندهٔ خویش
بر غنی و ان مصرفش درویش

صدقهٔ بیش از نماز واجب دان
لیک نبود نماز مسقط آن

در تراویح آمد اکنون ذکر

در تراویح ختم از قرآن
بجماعت لیالی رمضان

هست بر قول معتبر سنت
بست رکعت بده سلام بکن

بعد هر چار جلسه ای دارد
هم ز آداب کرده اند شمار

۴۶
بدایع منظوم

زائد از هر نماز شش تکبیر	در دو رکعت بهر دو وجب گیر
غیر خطبه که شد دو پس زین	در شرائط بجمعه گشت قرین
با ضحی چار روز وجب گیر	بعد هر فرض گفتن تکبیر
ابتدا فجر عرفه دان تحقیق	انتها عصر آخر تشریق
لیک هر فرض بی جماعت نیست	شرط جز مصر و جز اقامت نیست

بشنو اندر وجوب صدقهٔ فطر

صدقهٔ عید فطر واجب دان	صاع جو یا ز حنطه نیمه آن

مردی و صحت و اقامت دان
نیز حریت شرط دران

شرطهای ادای آن تمام
خطبه و وقت ظهر و اذن امام

اذن عام و جماعتست دگر
نیست در جمعه فرض کو دور است

هست در جمعه فرض کو دور است
مصر نیز از شروط شمرند

غسل عیدین جمعه دان سنن
چار زان پیش و چار پس سنت

بوی خوش نیز پوشش احسن

در نماز دو عید هست بیان

وقت عیدین در همه اقوال
هست بعد از طلوع تا به زوال

بدائع منظوم

گر ترا شک[۴۱] فتد بر کعتها[۴۲]	بار اول ز شروع نما
ور شود عادت[۴۳] تو کن ناچار	از تحری بظن غالب کار
هر دو سو گر برابر است ترا	انچه کم باشد اعتبار نما[۴۴]
هر کجا شبهه[۴۵] رقعود افتد	باشد انجا قعود لازم گیر
سجده[۴۶] سهو کن پس از اتمام نماز[۱۲]	انچنین ست حکم نزد امام
باز حکم نماز جمعه بدان	
هست بر قول مفتیان کبا[۴۷]	شرطهای نماز جمعه چهار

[۴۱] شک فتد
[۴۲] بر کعتها
[۴۳] ور شود عادت
[۴۴] اعتبار نما
[۴۵] شبهه
[۴۶] سجده سهو
[۴۷] کبا

بدائع منظوم

سنتِ فجر با فریضهٔ آن — گر تلف شد قضاش سنت دان

لیک با فرض قبل وقت زوال — نیست از باقیِ سنن همه حال

هست اندر نماز وتر این باب

بازار واجبات میدارند — که سه رکعت وتر بگذارند

نیز در رکعتِ اخیر ازان — بعد سوره قنوت واجب دان

هست وقتش تمام وقت عشا — لیک آن از ان پس که فرض کردی ادا

نیز حکمِ نماز شک دریاب

بدائع منظوم

فرض باشد قضای فرض تلف — غیر جمعه که ظهر اوست خلف

همه اوقات وقت او انگار — جز طلوع و غروب و نصف نهار

بحضر در قضای فرض سفر — قصر در چار گانه اش بشمر

هست ترتیب در ادای قضا — هم ضرور است در قضا و ادا

جمع شش فائت مسقط آن — نیز ضیق و هم نسیان

نیست عیدین را قضا در کار — لیک واجب قضای قرشما

سنت قبل ظهر شد چو قضا — به که آرند بعد فرض ادا

نکنی ترک سنتی ز سنن ۱۲ هی

گر کراہت بود نماز امین

نیست گر عذر و هست کار قلیل

کردنش ناسزا بود بی قیل

بتکاسل نماز کردن باز

کردن اندر لباس مذبذبه نماز

بمعنے کاہلی و سستی ۱۲

نقش حیوان ثبوت مسجد هم

مگر اندر قفا و زیر قدم

قوم زیر و امام بر دکان

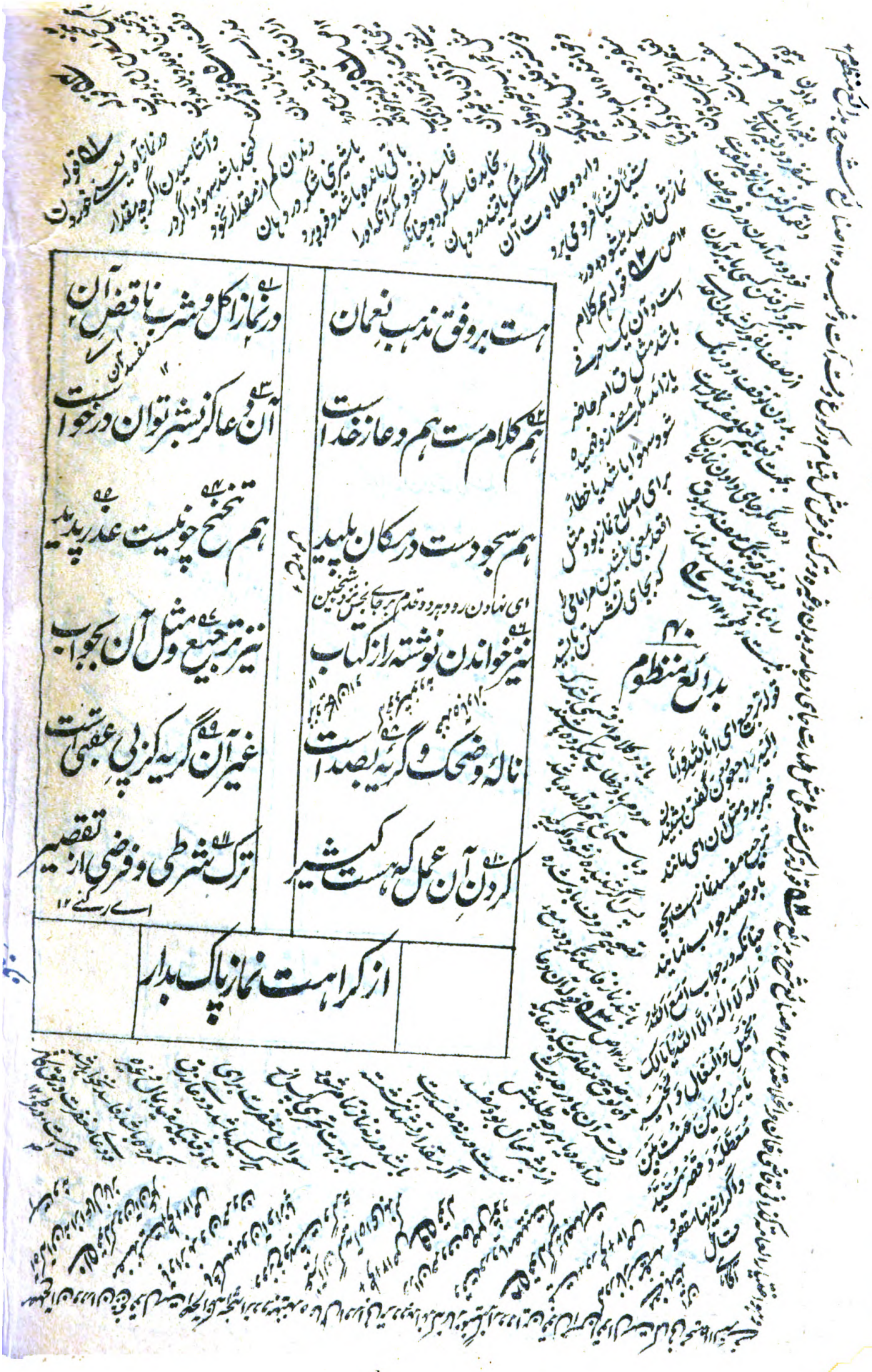
نیز عکسش ازین قبیله بدان

یعنی قوم بر دکان و امام زیر آن ۱۲

هم بجراب الف افراد امام

که هم آنجا شدش سجود و قیام

بنماز قضا قدم بسپار

چون بود در نماز غنیم[۱۱]

گوکه سازد امیر فوج دو نیم

پس به نیمی نماز بگذارد

نیم را بر غنیم بگمارد

کرد این فوج چون نماز ادا

جا کند در مقابلِ اعدا

فوج ثانی کند نماز تمام

هم[۱۲] از ینها کند امیر امام

جست[۱۳] گر هر یک اقتدا با یسه

حکمش از کنز فارسی بگیر

خوف[۱۴] گر سخت شد کنند ادا

بی[۱۵] جماعت سوار از ایما[۱۶]

مفسداتِ نماز یا دنما

۱۱ قوله بتغنیم مصنف رحمه الله لفظ غنیم مشتق عدد دارد که در قرآن عام است از یکصد الی آن ۱۲ یعنی نماز خوف بجماعت بنحوی که مذکور شد ۱۳ قوله جست آه یعنی اگر هر یک از قوم اقتدا بامیر را طلبگار گشت ۱۴ قوله خوف آه ۱۵ قوله بی آه ۱۶ قوله ایما آه

نماز را با ایشان تمام کند و تنها سلام دهد و این گروه دوم بعد سلام امام استخبا با مقابل عدو روند و اگر نماز را بعد سلام امام بجا نیاورد تمام کند نیز صحیح است و گروه اول بیاید و نماز خود را بدون قرأت تمام کند و سلام دهد پس بعد گروه دوم آمده نماز

۳۹

بدایع منظوم

۱۲ قوله در شرح آمده آه ۱۳ قوله در حدیث آمده آه

در غیر این صورت نماز تمام نباشد

در صورت اقتدای امیر را طلبگار

نباشد و در صورت خصوص نیم

منازعت نکنند و همه با امام

در رکعت اولیه قرأت کنند

و در رکعت ثانیه متابعت امام

و با هم منازعت نمودند حکم

او از کنز فارسی یاد کن و

اینجا از درر مختار بر سبیل اختصار

نوشته میشود و آن این است

هر گاه هر یک از قوم اقتدا

امام بخواهد باید که امام قوم

را دو نیمه سازد و یکی بمقابل

علو وی گمارد و با دیگری

در نماز دو گانه و جمعه و عید

یک رکعت بگزارد و این

دو رکعت بگزارد و این

گروه بعد سجده دوم از رکعت ثانی

امام از سجده دوم از رکعت ثانی

و ایستاده نشسته از تشهد

اول سوی رکعت دوم

در غیر آن بمقابله عدو

برود و گروه دیگر بیاید

و امام باقی

حکم معذور را کنون برخوان

هر کرا شد چنین مرض عارض	کان برای وضو بود ناقض
رفت چون وقت یک نماز برو	که نشد فرصت نماز و وضو
هست معذور تا نیاید باز	آن حدث در تمام وقت نماز
بهر هر وقت یک وضو بکند	زان حدث آن وضو نمی شکند
لیک ناقض خروج وقت شمر	با تمام نواقض دگر

هست ذکر نماز خوف اینجا

ره چل و پنج میل باشد گر	سیر بر قصد آن ره است سفر
قصر و افطار انگهی شاید	که ز شهر وطن برون آید
چون معمور کنی انجام	نیت وقف پانزده ایام
تا نیائی برون بقصد سفر	خویشتن را در آن مقیم شمر
گر گذر در وطن شود حاصل	بی ارادت سفر شود باطل
هست بیرون ز شهر نفل روا	بر دواب و سفینه از ایما
سجده را از رکوع پست کند	رو بآنسو که سیر هست کند

در نماز مریض هست بیان

عاجز آید مریض گر ز قیام — گوشسته کند نماز تمام

از رکوع و سجود گر درماند — با شارت نماز باید خواند

نتواند اگر نشسته نماز — رو بقبله کند به پشت دراز

پس بایما کند نماز ادا — تا سرش راست طاقت ایما

در سفر بایدت نماز چنان

در سفر آوری دوگانه بجای — فرضهای چهارگانی را

اگر چه سفر معصیت باشد و رخص

حکم مسبوق و منفرد با هم — هست یکسان بمذهب اعظم

سجده‌های تلاوت چنان

چارده آیتست در قرآن — سجده برقاریست سامع آن

اولین سجده است در اعراف — بازور رعد و نحل نیت خلاف

پس در اسرا و بازور مریم — بازور حج شمار و فرقان هم

بازور نمل سجده کن بنیاد — هم تنزیل سجده هم ورصاد

کن بحم سجده سجده حق — نیز در نجم و انشقاق علق

رکعاتِ نماز فرض و سنن

چار رکعت ظهر و عصر و عشا	سه مغرب صبح فرض و وتر
شش ظهر و دو مغرب و دو عشا	دو صبح این شمار سنتها

سجدهٔ سهو و آنچه واجب است

سجدهٔ سهو هست نزد امام

ترک واجب شما موجب آن

نیست بر مقتدی ز سهو تمام

با تشهد دو سجده بعد سلام

هم ز تاخیر فرض واجب دان

سجدهٔ سهو خبر ز سهو امام

حکم مسبوق و منفرد با امام

هست یکسان بمذهب اعظم

سجده‌های تلاوت چنان

چارده آیت است در قرآن

سجده بر قاریست گو سامع آن

اولین سجده است در اعراف

باز در رعد و نحل نیست خلاف

پس در اسرا و باز در مریم

باز در حج شمار و فرقان هم

باز در نمل سجده کن بنیاد

هم تنزیل سجده هم در صاد

کن بجشم سجده سجده حق

نیز در نجم و انشقاق و علق

رکعات نماز فرض و سنن

چهار رکعت ظهر و عصر و عشا

شش ظهر و دو مغرب و دو عشا

سه مغرب صبح فرض و نماز

دو صبح این شمار سنتها

سجدهٔ سهو و شنوار من

سجدهٔ سهو هست نزد امام

ترک واجب شما موجب آن

نیست مر مقتدی را سهو تمام

با تشهد دو سجده بعد سلام

هم تاخیر فرض واجب دان

سجدهٔ سهو خبر ز سهو امام

مقتدی گر یکی بود با امام
اگرچه طفل نابالغ باشد و در و

بایدش زود دست راست قیام

وگر از یک عدد زیاده شوند
اگرچه یک بالغ و یک نابالغ بود و طی

از پس و پشت ایستاده شوند

هم ز تحریمه تا بوقت سلام
جز قرأت کن انچه کرد امام

در رکوعی که شد بحق مرتا
یا فتی آن تمام رکعت را

بعد از آن انچه تا قیام دگر
یعنی بعد از رکوع اگرچه قومه بود و ط و ح

یابی از هیچ رکعتش مشمر

کرد پیش از تو رکعتی که امام
کن قضا چون دهد امام سلام

نیست جایز میان قوم و امام
نه صف زنان و نه شارع عام

چون کنی قصد سجده بنشین	اول آن عضو کان بود بر زمین
همچنین عضو عضو نه تمام	عکس آن کن برفع وقت قیام
باز گردان تو رو بوقت سلام	به یمین و یسار خویش تمام

در امامت بگفته اند چنان

هم بدان از مؤکدات سنن	بجماعت نماز او اکرون
با امامت احق بود اعلم	باز صاحب است باز اتقی
باز صالحتر است باز احسن	باز آن کو بود بخلق احسن

۳۲

بدایع منظوم

زن نشیند بسوی چپ پس بین — هر دو پا را برآورد به یمین

رفع سبابه نیز سنت دان — در تشهد بمذهب نعمان

شهادت گفتن ۱۲

به درود و دعا شدن ذاکر — بعد ختم تشهد آخر

در فریضه ز بعد دو رکعت — قصر بر فاتحه بود سنت

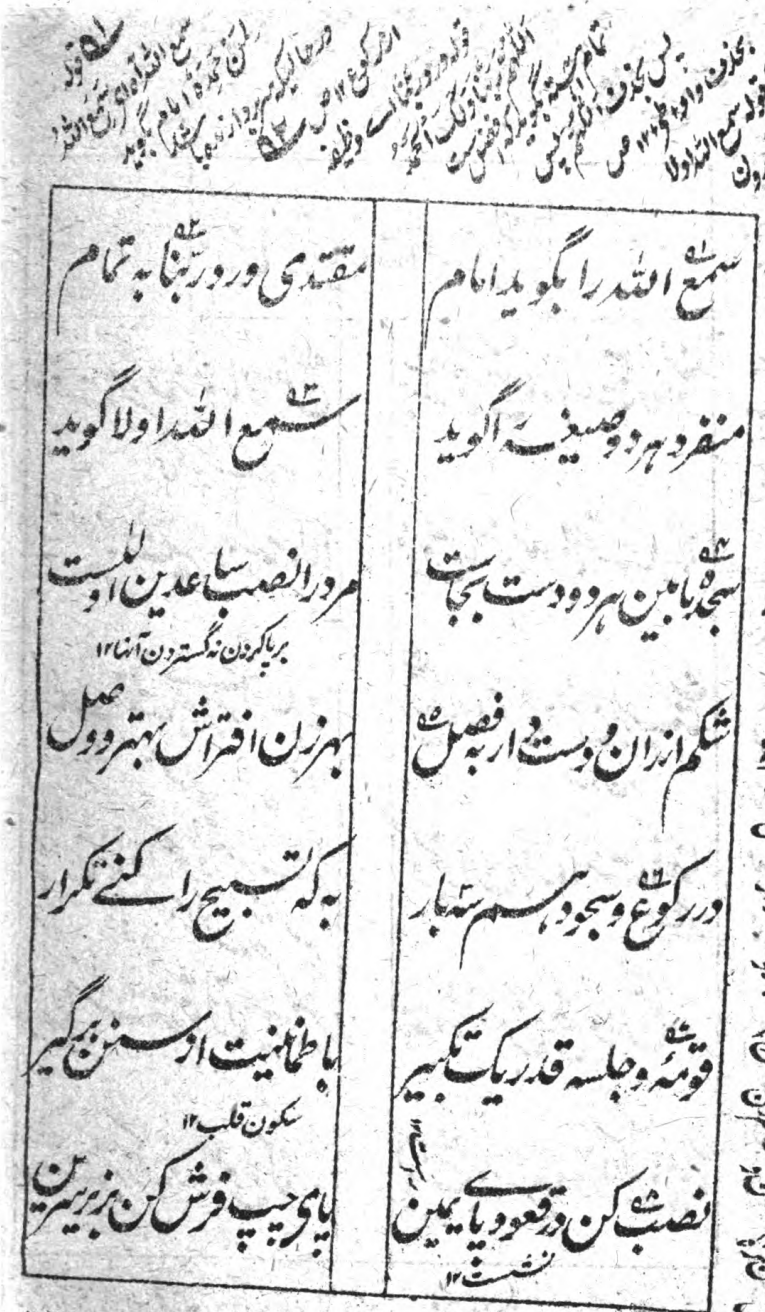
سه گانه یا چهارگانه ۱۲

چیست آداب در نمازبدان

کن نظر سوی سجده گه بقیام — پس نظر در رکوع بر قدم

در نشستن کنار خود بینی — باز در سجده جانب بینی

۱۲ منه

سمع اللہ را بگوید امام	مقتدی ور ربنا بہ تمام
منفرد ہر دو صیغہ را گوید	سمع اللہ اولا گوید
سجدہ باین ہر دو دست بجبہت	مرد انصب ساعدین او للست
شکم از ران و دست از پہلو	بہ زن افتراش بہتر و اصل
در رکوع و سجود ہم سہ بار	بہ کہ تسبیح را کنند تکرار
قومہ و جلسہ قدر یک تکبیر	باطمانینت از سنن بگیر
نصب کن در قعود پای یمین	پای چپ فرش کن بزیر یمین

در نماز آنچه سنت ست بدان

وقت تحریمه نیز دار سنن
ای تکبیر تحریمه ۱۲

هست رفع دو دست تا دو اذن

پس تحت ناف هر دو دست گذار

فوق باشد یمین و تحت یسار

لیک سنت بود برابر آن
بالشند ۱۲ گویند

رفع تا دوش و وضع بر پستان
نهادن ۱۲

پس ثنا و اعوذ و تسمیه را
۱۲ گفتن ۱۲

گو بخوان بار عایت اخفا
آهستگی

هم بآهسته قول آمین گیر

هم بهر خفض و رفع دان تکبیر

دست بر رکبه در رکوع گذار

پشت و سر هر دو را یکی هموار

۲۹

بدایع منظوم

۲۸

بدایع منظوم

نیز تعیین اولیین از ان — از برای قرات قرآن

لیک در نفل واجب و سنت — ضم سوره کنی بهر رکعت

اولین قعده زین قبیله شمر — پس تشهد بهر دو قعده نگر

هم بفعلی که دارد آن تکرار — پاس ترتیب این قبیله شمار

جهر در صبح مغرب و عشا — هست در وقت ظهر و عصر خفا

لیک این قید بر امام شمار — شد بجهریه منفرد مختار

نیز تعدیل رکنها ست تمام — هم برون آمدن بلفظ سلام

همچنین عورت کنیز ک دان — الیک هم پشت و بطن تا پستان

فرضهای نماز یاد بدار

ای ارکان نماز

فرضها در نماز هفت بدان — هست تحریمه و قیام ازان

هم رکوع و قرائت و سجود — نیز در آخر نماز قعود

هم برون آمدن بصنع اوان — فرض باشد بمذهب نعمان

واجبات نماز را بر خوان

فاتحه با ضم سوره بآن — در دو رکعت ز فرض واجب دان

ای فاتحه تمام سوره نزد امام و اکثر آن نزد صاحبین

بسم الله الرحمن الرحیم

بدائع منظوم

هر دو بهر جماعت فرض اند	منفرد را اقامت ست بسند

باشرائط نماز را بگزار

هفت شرط نماز کن ادراک	بایدت جای پاک و جامهٔ پاک
نیز میبایدت تن طاهر	از حدث وز نجاست ظاهر
نیز وقتست و پوشش عورت	روسوی قبله کردن و نیت
عورت حزه اعتبار نمای	جمله تن جز دو دست و دو پای
عورت مرد را بگویم صاف	بشماری ز زیر ناف تا ناف

زانو هم زیر ناف

شمس چون شد در استوا زائل — وقت ظهرست تا تضاعف ظل

یعنی روز را

ظل اصلی ولی مکن بشمار — بعد ازان عصر تا تمام نهار

بعد ازان تا غروب گشت شفق — وقت مغرب بود بمذهب حق

باز تا صبح صادق است عشا — بعد ازان فجر عاشقان بنما

آخرش تا طلوع شمس بدان — همچنین است مذهب نعمان

ذکر شرح اقامت و اذان

نزد نعمان شرع این امت — هست اذان و اقامت از سنت

بهر مرئی رموزه و نعلین ۵۱ ... ولک بر خاک تا ازاله عین

درمنی بعد خشکیش افراک ۵۲ ... هست پاکی بود چو مخرج پاک

آهن و مثل آن چو باشد صاف ۵۳ ... پاک باشد بمسح نیست خلاف

پاکی جلد با دباغت گیرد ۵۴ ... مگر از آدمی و از خنزیر

نجس العین هست خوک بدام ۵۵ ... زان سبب گشت جمله خوک حرام

آدمی از برای عزت او ۵۶ ... وز پی حرمتست حرمت او

وقتهای نماز راست بیان

در بدن کم ز ربع عضو شمار — اینچنین ست مذهب مختار

هر یکی زین دو قسم هست دو قسم — غیر مرئی و مرئی ز بی جسم

همچو بول اول و دوم چو براز — خون معین ز قسم ثانی ساز

عین مرئی بغسل زائل کن — پاکی جسم و جامه حاصل کن

در دوم غسل واجبست سه بار — لیک در ثوب هر سه بار عصا

نیست ممکن هر انچه عصر دران — قطع تقطیر آب عصر شدان

هست خشکی ظهور جنس زمین — سوختن بهر سنگ و هم سرگین

بدایع منظوم

۲۲

بدایع منظوم

غیر باد انچه شد برون ز دهان — که حدث یا جنابت است ازان

غائط و بول از سباع تمام — وز همه چارپایهای حرام

هم پس افگنده و جابه و بط — وانچه ماند بین دو در غائط

حمر و خنزیر خون و روثه خر — لحم میسته همه غلیظ شمر

هم غلیظ است بول و غائط مار — بعد ازان میکنم خفیف شمار

غائط و بول از دواب حلال — وز طیور محرمه پنجال

عفو اول بقدر یکدرم است — وز دوم تا ربع ثوب کم است

بسه سنگست سنت استنجا — بار نشستن بود بآب اولی

مرد اندر شتاوزن همه حال — کند از اول وسوم اقبال

در کلوخ دوم کند اولی — عکس در صیف بهر مرد شما

از اوب وقت بول و وقت براز — پشت یا روی سوی قبله مساز

باقی از باب پاکی و انجاس — حکم عفو و وجوب داشناس

وان نجاسات پاکی آرا

جمله انجاس را بشرع شریف — هست تفریق در غلیظ و خفیف

بدائع منظوم

حیض زین بیش نیست نے زان کم	آنچه ظاهر شود ز حامله هم
کهتر طهر را مدان تعیین	پانزده روز و شب اقلش بین
نیست تعیین کمترین نفاس	چل شبارو ز اکثرش بشناس
زن جو شد مبتلا بیک زین دو	نیست جائز نماز و روزه ازو
روزه باید قضا نمود انجام	چون جنب دان بباقی احکام
نا روایش دخول مسجدران	مس قرآن و هم تلاوت آن

سنت آمد بشرع استنجا

حکم شرعی مسح موزه شناس

هست تجویز مسح بر موزه — شش شبانروز و یک شبانروزه

اولین از برای اهل سفر — دومین مدت مقیم شمر

لیک باید با کیا باشد حاصل — وقت پوشش طهارت کامل

از حدث ابتدای مدت شو دان — پیش شستن انگشت خرق مانع آن

هست اینجا بیان حیض و نفاس

سه شبانروز حیض را اقل — ده شبانروز مدت اکمل

بدایع منظوم

جز نجاست از نجاست خوار — که کراهت بسور آن بشمار

باز دارد کراهت اندر سور — گربه و موش و هم سباع و طیور

هست مشکوک سور بغل و حمار — و ز سباع وحوش و سگ مردار

نجس العین نیست جز خنزیر — عرق هر یک بحکم سورش گیر

گر جز آب نجس نشد پیدا — به تیمم بکن نماز ادا

غیر مکروه گر بود نایاب — لے کراهت وضو بکن زان آب

غیر مشکوک گر نشد مقدور — هم وضو هم تیمم است ضرور

از فتاوای فقه عالمگیر

اول آن میته را ز آب برآر

ور نمرد و دهن رساند بآب

گر وصول دهن نگشت یقین

بست دلو از برون و موش بسند

سور مکروه گر رسید بچه

سور انسان و آب و آن حیوان

قدر احوط نموده شد تحریر

بعد ازان گیر عبرت بار شمار

پس نظر کن بحکم سور و لعاب

هیچ ازان نیست جز پی تلکین

وز مخلات مرغ و گربه دو چند

دلو باید کشید نه آن ده

که حلال ست جمله طاهر دان

گر نیاید برون ازان چه آب — علما را درین بود چه جواب

قدر آن اهل بینش این کار — بود صد دلو داده اند قرار

ور درشت است جسم آن حیوان — فرق از جثه کرده اند دران

بالضم وتشدید مثلثه ثمن مثقال

گر بود همچو موش یا عصفور — هست سی دلو نزد ما منظور

استحبابا بست دلو یا + در ۱۲۲۱ ص

ور چو سنور یا کیان و حمام — هست پنجاه دلو نزد امام

گربه ۱۲ مرغ خانگی ۱۲ کبوتر ۱۲

بطریق استحباب هدایه ۱۲

ور بود چون سگ و بزو انسان — پس صد دلو واجب است ازان

و بچه آن ۱۲

بین این هر دو جسم گر باشد — جانب خرد معتبر باشد

بدایع منظوم

گر میان کلان و خرد و صغیر — سه گانه کند گر باشد اندر خرد

عتبار کنند چنانکه خاصه — میان موش و کیان است

حکم موش دارد و فقر گوش — میان کیان و بزنست

و حصار کیان کرده شود — و جانور کوچک نزند گزند

مثل گاو و شتر و فیل حکم — اعتبار درست

ناقضش ناقضِ وضوح صریح — بعد ازان رفع انچه بود قبیح

آب ناپاک و پاک را دریاب

باشد آب روان و آب کثیر — پاک تا از نجس نشد تغییر

هست جاری روان کند که — هست آب کثیر ده در ده

غیر این هر دوراکند مردار — گر نجاست کمست و ریسا

اگرچه خفیفه باشد

یا میر و بجاه آن حیوان — که دراندام اوست خون روان

باز آماس کرد یا بگداخت — باید آن چه ز آب خالی ساخت

۱۴
بدائع منظوم

ضربی از بهر رو فریضه نگر — از برای دو دست ضرب دگر

پس بر روی و دو دست مالش خاک — از حدث ساز و جنابت پاک

آن مباح از برای بیماریست — گر شش از آب بیم اضراریست

نیز باشد مبیح بیم تلف — در نمازی کز و نماند خلف

یا بود قدر میل دور از آب — قیمتش یابد و چند شد ز صواب

یا بود آب کم ز حاجت آن — یا بصرف از عطش بود ترسان

یا بود بیم سبع یا دشمن — یا مسافر نیافت دلو و رسن

چون بدفقت و شهوت از الت
غسل واجب شود ازان حالت

در یکے از دو موضع انسان
خواب خواهد

دیگر مستیقظ از منی ومذی
باید شش غسل بر خلاف ودی

پاک گشتن ز خون حیض و نفاس
برزن از موجبات غسل شناس

در بیان تتمیست این باب

در تیمم فریضه نیت دان
خاک پاک ست شرط صحت آن

بدائع منظوم

جمع فرجین مرد و زن غربان — میکند در وضوی هر دو زبان

هست بر وفق مذهب نعمان — خواب در حال تکیه ناقض آن

سنت و فرض غسل نیکو دان

فرض در غسل غسل جمله تنست — آب کردن به بینی او دهنست

سنتش پاک کردنست بدن — پس وضو پس سه بار شستن تن

زان اصل ذنب و اب آب چو راند — نیست پاک ار ذوابه خشک بماند

موجباتش بخوان تو از پی آن

آب در بینی و دهان به بسیار — مکن و بینی از یمین مفشار

هست اسراف آب هم مکروه — پس بر اسراف عمر کن اندوه

ناقضات وضو بگویم باز

ریح و زرد آب خون شود چو روان — قی رسد چون با مبتلای دهان

سکره و غشی و جنون و باز اغما — قهقهه در نماز بالغ را

لیکن این قید در نماز دان — که بود سجده در رکوع دران

آب کردن به بینی و بدهان
نیز ترتیب و هم تیامن دان

هست مسواک سنت بی قیل
هم در انگشت و هست یا تخلیل

هم موالات دان زسنتها
نیز تثلیث شستن اعضا

هست مسح تمام سر زسنن
مسح بهر دو گوش و بر گردن

نیز تخلیل لحیه سنت دان
انچنین ست مذهب نعمان

در وضو دان بیان مکروهات

در وضو نامنست شغل سخن
هم بر بی خود آب سخت زدن

بدائع منظوم

هم بار پنج و شستها شستن | تا شتالنگ هر دو پا شستن

چارمین فرض مسح ربع سر است | مسح شرعاً مساس عضو تر است

هست شستن روان معون آب | تقاطر جواز آن دریاب

هر که انبوه دارد ریش او باشد | ساقطش غسل تحت او باشد

شستن ظاهرش فریضه نگر | مسح ربعش نگر بقول دگر

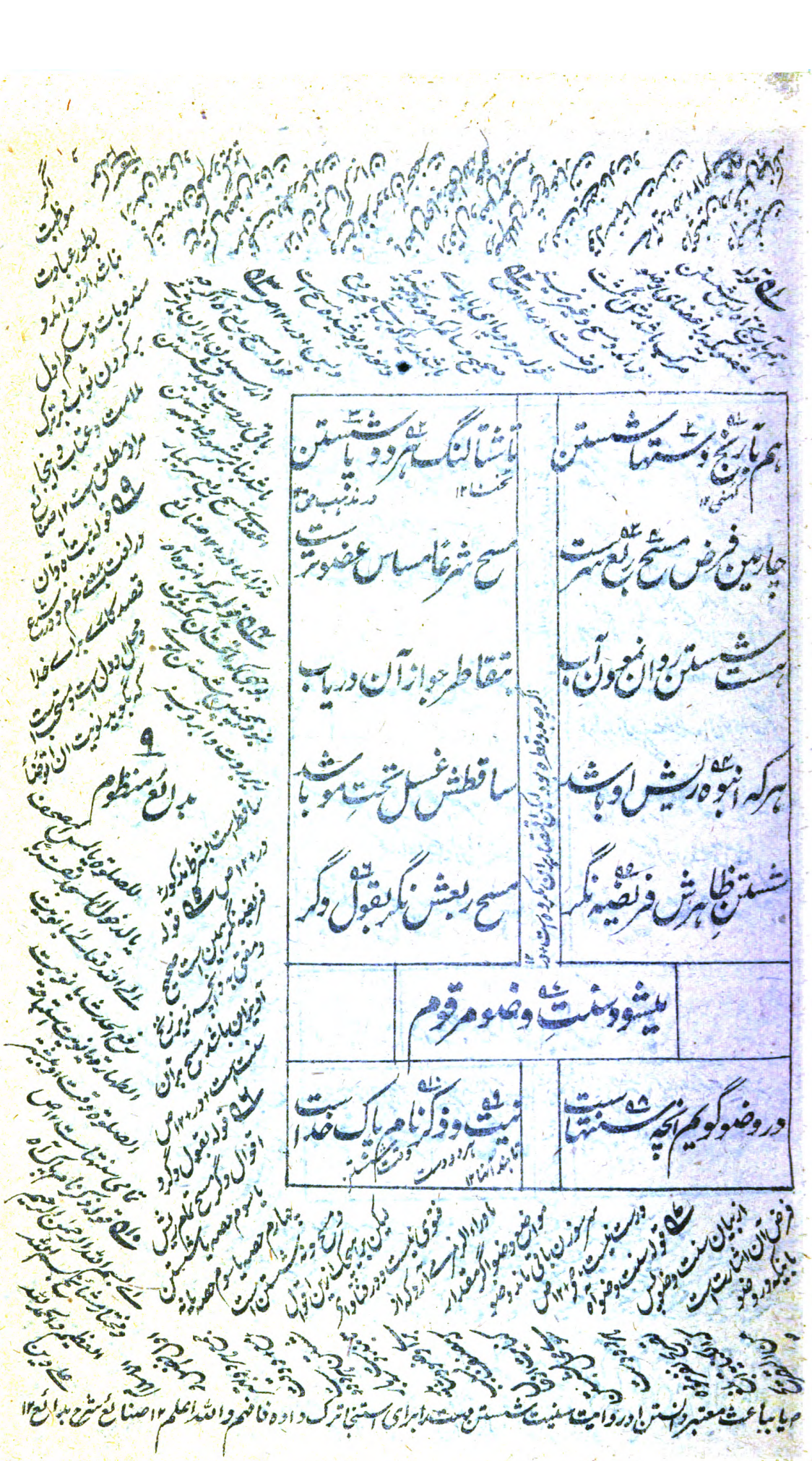
پیشو و سنت وضو مرقوم

در وضو گویم آنچه سنت هاست | نیت و ذکر نام پاک خداست

بطور عبارت
بناش از زوائد و
سنن وبات و بس م اول
بر کردن ثواب بر تبرک
علامت وعتاب و بجای
مراد مطلق است ۱۲ صنایع
قولیت ما و آن
در اثبات بعض نوم و در شیوع
قصد کالک برای خدا
و محل دول است و بستن است
کہ بگوید نویت ان اقتدا

۹ بدایع منظوم

ساقطست بشرط مذکور
در ۱۲ ص
فریضه نگر همین است صحیح
و مفتی به و بگو زیر زبح
او چنان باشد مسح بران
سنت است در ۱۲ ص
اقوال دگر مسح تمام پیش

بدائع منظوم

نام و تاریخ این خجسته رقوم — گفت هاتف بدائع منظوم

نام ناظم علی رضا کن یاد — مولدش هند و مرقدش بغداد

فضل حق بر وی و بر اسلافش — برکات خدا بر اخلافش

فرضهای وضو بکن معلوم

گفت نعمان امام مجتهدین — چار فرضست در وضوء یقین

شستن و مسح سوی پیشانی — فرض و طول تا نرخ دانی

عرض ما بین هر دو نرمه گوش — و همین است پیش صاحبهوش

کرد تمهید[1] مدعا مرقوم — آنکه فقه است بهترین علوم[2]

پس زکوة و صلوة و حج و صیام — گرچه رکن اند جمله در اسلام

لیک اقدم بود صلوة و صیام — که بدان حاجت[3] است عام مدام

علت اقدمیت ۱۲ — اے ہمہ کس

دُرِ رشتهٔ[4] عظمتها — نتواند به بحر کردن جا

زین رو امنوذجی[5] بنظم بیان — میکنم تا کنند یاد آسان

عمر گرچند[6] گاه کرد وفا — میکنم شرح این بعون خدا

تا[7] چو مجمل نظم شد محفوظ — نیز تفصیل آن شود ملحوظ

مبادی منظوم

وصف عالیجناب محی الدین

شکر دیگر کہ ہستم از دل و جان — از غلامان خسرو جیلان

عندلیبم بران گل دو چمن — وان جگر گوشہ حسین و حسن

آنکہ زو گشت زندہ دین متین — قطب اقطاب شیخ محی الدین

وارث و نائب رسول اللہ — رضی اللہ عنہ ثم ارضاہ

وجہ تالیف این کتاب متین

بعد از انکہ کہ شد بہ فضل خدا — خامہ رطب اللسان باین سما

فعل ناقص ۱۲ — اسم فعل ناقص ۱۲

بعد ازان معدن حیا عثمانؓ | کامل الحلم و جامع القرآن

بعد ازان حامل لوای نبیؐ | شاه مردان حق علیؓ ولی

لب کشایم کنون بنام بتولؑ | جسم او جزو و جسم پاک رسول

پس کنم ذکر آن دو قرت عین | دو جگر گوشه نبی حسنینؓ

بعد ازان یار رسول اقرب ناس | هر دو عم اند حمزهؓ و عباسؓ

پس همه حاضران هر سه مکان | احد و بدر و بیعة الرضوان

گویم اکنون بصد نیاز سلام | بر امامانؓ اهلبیت کرام

کرد بعثتش خدا الخلق عظیم
از خدا تحفه صلوٰة وسلام

گفت بر مومنان رؤف رحیم
بر وی وآل وی رسد دائم

مدح اصحاب واہلبیت کرام

شکر دیگر که آمدم بحساب
از محبان آل وهم اصحاب

بخصوص آن چهار عنصر دین
خلفای رسول حق یقین

هست ابوبکر اول آن چار
پیشوای مهاجر وانصار

پس عمر آنکه رای او بصواب
یافت راه موافقت بکتاب

بسم الله الرحمن الرحیم

حمد باری و نعت فخر انام

بعد حمد و ثنای خالق کل — بعد نعت و درود فخر رسل

میکنم شکر این اجل نعم — که مرا کرد حق خیر امم

یعنی از امت حبیب خدا — عاصیان را شفیع روز جزا

چون بشد آفتش نگاه موسی کرد — شد ز امتش متنا کرد

بسم اللہ الرحمن الرحیم

ونصلی علی رسولہ الکریم

بعد حمد خداو نعت حضرت سید انبیا صلی اللہ علیہ وآلہ وصحابہ وسلم کر
واضح ہو کہ یہ رسالہ عمدہ وعجالہ نافعہ بدائع منظوم نام ضروریات نماز
وروزہ وغیرہ کے احکام جسے جناب افادت مآب مولوی الٰہی بخش صاحب
فیض آبادی نے کتب معتبرین فقہ سے بکمال عرق ریزی بہ نہج
شائستہ تحشی فرمایا ایک ایک حاشیہ مفید خاص وعام نظر آیا
اگر ہر ایک حاشیہ جداگانہ کتاب پر فراہم کیا جاوے ایک شرح بسیط جلوہ ظہور پاوے
لہذا شارح علام نے صنائع شرح بدائع نام اسکا قرار دیا حسب معتقدات
مین طرفہ اعجاز کیا اندنون مطبع مشہور زدیک دور جناب منشی نولکشور صاحب
واقع کانپور مین چھاپا گیا اور نقشہ اسامی کتب ماخذ کا ذیل مین رقم ہوا

اسامی کتب معتبرہ ماخذ شرح صنائع ورموز نہا

بیضاوی شریف تفسیر حسینی معالم التنزیل ترمذی شریف
مشکوۃ شریف اشعۃ اللمعات درمختار طحطاوی ہدایہ ترجمہ آن کفایہ
عنایہ عالمگیری قاضی خان جامع الرموز شرح وقایہ چلپی
قاموس صراح بہار عجم برہان قاطع روضۃ الاحباب
تحفہ قادریہ مدارج النبوۃ وغیرہ

به عون صنّاع مکین و مکان و فضل خلّاق دین و زمان

بیمن تایید ایزدی انا متناهی موفق فیاض و بسعی و تصحیح شارح المعنوی آلهی بخش صاحب مجموعه صغیر

بحسب خواهش ارباب ایمان و اصحاب ایقان مزید اهتمام و تصحیح بالاکلام بمقام کانپور

در مطبع نامی منشی نولکشور به طبع مزین مضبوط جهان شد

اطلاع

اس مطبع مین ہر علم و فن کی کتب کا ذخیرہ سلسلہ نار فروخت کے لیے موجود ہی اور فہرست مطبوع اسکی ہر ایک شائق کو چھاپہ خانہ سے مل سکتی ہے جسکے معاینے اور ملاحظہ سے شائقان اصلی حالات کتب کی معلوم فرما سکتے ہین اور قیمت بھی ارزان ہی اس کتاب کے ٹیٹل پیج کے تین صفحہ سادہ ہین کتب فقہ فارسی و کتب فرائض و کتب متفرقات دینیہ و کتب اخلاق و تصوف وغیرہ درج کرتے ہین تاکہ جس فن کی یہ کتاب ہی اوس فن کی اور بھی کتب موجودہ کارخانے سے قدردانون کو آگاہی کا ذریعہ حاصل ہو

کتب فقہ فارسی

نام حق - مصنفہ شرف الدین بخاری -

مائۃ مسائل - مصنفہ مولوی احمد اللہ -

شرح وقایہ مع ملتقی الابحر - برحاشیہ ترجمہ شرح وقایہ عربی کا از شاہ عبد الحق دہلوی دو جلد مین -

حیرت الفقہ فارسی - مسائل مشکلہ کے جواب و سوال مین -

مسلک المتقین - منظوم علمائے ولایت نے اسمین مسائل فقہ حنفیہ کے کارآمد ضروری مندرج کیے ہین مصنفہ مولوی آلہ یار خان

فتاوائے برہنہ - اسمین مسائل فقہیہ ہین مصنفہ مفتی محمد نصیر الدین -

بنار الاسلام - فی احکام الصیام مذہب اہلحدیث کی کتاب ہے -

ہدایہ - مع ترجمہ و شرح حاشیہ متن منقول از مطبع کلکتہ جو چند علمای مدارسے باتفاق رای مدون کیا یہ کتاب مختاران وکلاے لیے مفید ہے چار جلد ہین -

۱ - جلد اول - کتاب الطہارۃ سے کتاب الحج تک

۲ - جلد دوم - کتاب النکاح سے کتاب الوقف تک

۳ - جلد سوم - کتاب البیوع سے کتاب الغصب تک

۴ - جلد چہارم - کتاب الشفعہ سے مسائل شتی تک

مائۃ مسائل مصنفہ مولوی اسحاق علیہ الرحمۃ -

کنز الدقائق - فقہ کی معتبر کتاب مصنفہ مولوی نصیر الدین کرمانی -

مالابد منہ مع وصیت نامہ مصنفہ قاضی ثناء اللہ پانی پتی -

کتب فرائض

رسالہ فرائض بتقسیم ترکہ مین مؤلفہ مولوی فیاض الدین -

فتاوی المیراث - معروف بشرح نظم الفرائض مع نقشہ تقسیم ترکہ مصنفہ مولوی محمد یوسف -

کتب متفرقات دینیہ

تذکرۃ المعاد - معاد کے بیان مین ہی مصنفہ قاضی ثناء اللہ پانی پتی -

تفسیر القلندر - فی تحریر الاثنا عشریہ رسلسلہ خانوادہ قادریہ کا بیان مصنفہ شاہ محمود حیدر -

Baidya Mujoomi

به عون صنّاع مکین و مکان و فضل خلّاق دین و زمان

بیمن تایید آنا متقای موفق فیاض و بسعی تصحیح شارح المعی مولوی الهی بخش صاحب مجدّد صفحه

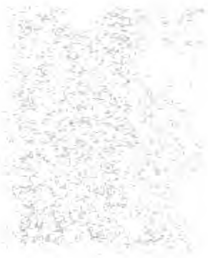
فرائد الجمع منظوم

فی نثری کی بصنائع و بدائع مزین یعنی احاوی الحکام

بحسب خواهش ارباب ایمان و اصحاب ایقان بمزید اهتمام و تصحیح مالا کلام بمقام

در مطبع منشی نولکشور به طبع مزین مطبوع گشت

Padāi manīm.

49 C 190

[redacted]

Indian Institute, Oxford.

The Lucknow Sparks Library.
Presented
by
Munshi Newul Kishore.

